र्द्धयोश्च द्वि०व० धर्मशब्दे दृश्यम् । धर्मतः कृतः पुत्रः । २धर्मतः कृते पुत्रे । "यावद्धूर्जटिधर्मपुत्र (परशुराम) परशुक्षुण्णाखिक्षत्रियश्रेणीशोणितपिच्छिला वसुमती कोऽस्यामधास्यत् पदम्" महाना० । धर्मसुतादयोऽप्यत्र । धर्मजः पुत्रः । ३ज्येष्ठे औरसे धर्मपत्नीजे पुत्रे च । धर्मजशब्दे मनुवाक्यं दृश्यम् ।

धर्मप्रतिरूपक पु० धर्मस्य प्रतिरूपमिव कायति कै–क । "शक्तः परजने दाता स्वजने दुःखदायिनि । मध्वापातो विषास्वादः स धर्मप्रतिरूपकः" मनूक्तलक्षणयुक्ते धर्माभासे "यो बहुधनत्वाद्दानशक्तः सन् अवश्यभरणीये पितृमात्रादिज्ञातिजने दौर्गत्यात् दुःखोपेते सति यशोऽर्थमन्येभ्यो ददाति स तस्य दानविशेषो धर्मप्रतिरूपको न तु धर्म एव मध्वापातो मधुरोपक्रमः प्रथमं यशस्करत्वात् विषास्वादश्चान्ते नरकफलत्वात् तस्मादेतन्न कार्य्यम्" कुल्लू० ।

धर्मप्रवक्तृ पु० धर्मं सन्दिग्धार्थे अयं धर्म इति प्रवक्ति प्र+वच–तृच् । धर्मनिर्णायके राज्ञां व्यवहारस्थानस्थे सभ्यभेदे । स च ब्राह्मण एव तदभावे क्षत्रियवैश्यौ न शूद्रः यथाह मनुः "जातिमात्रोपजीवी वा कामं स्याद्ब्राह्मणब्रुवः । धर्मप्रवक्ता नृपतेर्न तु शूद्रः कथञ्चन । यस्य शूद्रस्य कुरुते राज्ञो धर्मविवेचनम् । तस्य सीदति तद्राष्ट्रं पङ्के गौरिव पश्यतः" "ब्राह्मणो धर्मप्रवक्तेति विधानादेव शूद्रनिवृत्तिः सिद्धा पुनर्न तु शूद्र इति शूद्रनिषेधो योग्यब्राह्मणाभावे क्षत्रियवैश्ययोरभ्यनुज्ञानार्थः । अत एव कात्यायनः "यत्र विप्रो न विद्वान् स्यात् क्षत्रियं तत्र योजयेत् । वैश्यं वा धर्मशास्त्रज्ञं शूद्रं यत्नेन वर्जयेत्" कुल्लू० ।

धर्मप्रवचन पु० धर्मं प्रवक्ति प्र+वच–ल्यु । शाक्यमुनौ शब्दार्थचि० ।

धर्मप्रस्थ पु० तीर्थभेदे "ततो गच्छेत राजेन्द्र ! धर्मप्रस्थं समाहितः । तत्र धर्मो महाराज ! नित्यमास्ते युधिष्ठिर ! । तत्र कूपोदकं कृत्वा ततः स्नातः शुचिस्तथा । पितॄन् देवांस्तु सन्तर्प्य मुक्तपापोदिवं व्रजेत्" भा०व०८४अ० ।

धर्मवाणिजिक त्रि० धर्मे वाणिजिक इव । फलकामनया कर्मकरे तस्य फलकामनया कृतत्वेन धर्मं दत्त्वा फलस्य ग्रहणात् वाणिजिकतुल्यत्वम् "धर्मवाणिजिकामूढाः फलकामाः नराधमाः । अर्च्चयन्ति जगन्नाथं ते कामान्नाप्नुवन्त्युत" मल० त० विष्णुधर्मोत्तरपु० ।

धर्मभगिनी स्त्री धर्मतः कृता भगिनी । १धर्मतः कृतायां भगिन्यां २गुरुकन्यायाञ्च । [पाठके शब्दच० ।

धर्मभाणक पु० धर्मं धर्मार्थं भणति पठति । भारतादि-

धर्मभिक्षुक पु० धर्मार्थं भिक्षते भिक्ष–उक । मनूक्ते नवविधे धर्मार्थभिक्षाशीले । "सान्तानिकं यक्ष्यमाणमध्वगं सर्ववेदसम् । गुर्वर्थपितृमात्रर्थं स्वाध्यायार्थ्युपतापिनः । नवैतान् स्नातकान् विद्याद्ब्राह्मणान् धर्मभिक्षुकान् निःस्वेभ्यो देयमेतेभ्यो दानं विद्याविशेषतः" मनुः । "सन्तानप्रयोजनत्वाद्विवाहस्य, सान्तानिको विवाहार्थी यक्ष्यमाणो अवश्यकर्त्तव्यज्योतिष्टोमादियागं चिकीर्षुः अध्वगः पान्थः सर्ववेदसः कृतसर्वस्वदक्षिणविश्वजिद्यागः, विद्यागुरोर्ग्रासाच्छादनादिरर्थः प्रयोजनं यस्य स गुर्वर्थः एवं पितृमात्रर्थावपि स्वाध्यायार्थी स्वाध्यायाध्ययनकालीनाच्छादनाद्यर्थी ब्रह्मचारी, उपतापी रोगी एतान्नव ब्राह्मणान् धर्मभिक्षाशीलान् स्नातकान् जानीयात् । एतेभ्यो निर्द्धनेभ्यो गोहिरण्यादि दीयत इति दानविद्याविशेषानुरूपेण दद्यात्" कुल्लू० ।

धर्मभृत् त्रि० धर्मं बिभर्त्ति भृ–क्विप् तुक् । धर्मधारके "एष धर्मभृतां श्रेष्ठो भविष्यति नरोत्तमः" भा० व० १२३ अ० ।

धर्मभृत त्रि० धर्मो भृतो येन । १रक्षितधर्मके २त्रयोदशस्य मनोः पुत्रभेदे पु० । "त्रयोदशस्य पुत्रास्ते विज्ञेयास्तु रुचेः सुताः । चित्रसेनो विचित्रश्च नयो धर्मभृतो धृतः" हरिवं० ७ अ० ।

धर्मभ्रातृ पु० धर्मतः कृतो भ्राता । १गुरुपुत्रादौ २भ्रातृत्वेन प्रतिपन्ने एकाश्रमिणि च "वानप्रस्थयतिब्रह्मचारिणामृक्थभागिनः । क्रमेणाचार्य्यसच्छिष्यधर्मभ्रात्रेकतीर्थिनः" याज्ञ० । "धर्मभ्राता प्रतिपन्नो भ्राता तीर्थशब्दस्याश्रमवाचित्वादेकतीर्थ्येकाश्रमी । धर्मभ्राता चासावेकतीर्थी चेत्यर्थः" वीर०मि० ।

धर्म्ममूल न० त६० । धर्मस्य प्रमाणे, तानि च मन्वादिभिर्दर्शितानि । तत्र मनुः "वेदोऽखिलो धर्ममूलं स्मृतिशीले च तद्विदाम् । आचारश्चैव साधूनामात्मनस्तुष्टिरेव च" । विधिर्विधेयस्तर्कश्च वेदाङ्गानि षडेव चेति" विधिरज्ञातज्ञापको वेदभागः विधेयोमन्त्रः तर्को मीमांसा । अङ्गान्याह देवलः "शिक्षाव्याकरणनिरुक्तच्छन्दःकल्पज्योतींषीति वेदाङ्गानि" "शुचौ तु चरिते शीलमित्याचारणेन